

İstanbul'un Gündelik Yaşamında Kadıköy Çarşuıçu'nun Önemi

Arş. Gör. Ebru Firidin, Arş. Gör. Bahar Aksel Enşici
MSGSÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

1. Giriş

Kentsel tasarım disiplininin temel amaçlarından birisi kentsel alanlarda canlılığı sağlamaktır. Kentsel canlılık, belli bir kentsel alanda insan aktivitelerinin yoğunluğu ve kullanım sıklığı ile belirlenir. "Canlılık" kavramı, zihinlerimizde güvenli ve tanıdık bir kentsel çevrenin canlanmasına neden olur. İnsanlar açısından kentsel canlılık, iki önemli özelliikle var olur: Güvenlik, canlı bir kentsel mekanın ilk özelliğidir. Çünkü insanlar kendilerini güvende hissetmedikleri bir kentsel mekanda bulunmayı tercih etmezler. Diğer yandan, insanlar alışveriş ya da rekreasyon gibi ihtiyaçlarını karşılamak için tanıdık bir çevre buldukları kentsel alanları kullanırlar. Canlılık bir kentsel mekandaki işlevlerin yan ürünüdür. Tanıdık bir çevre yaratan kentsel mekan nitelikleri ve insanları cezbeden işlevler, canlı kentsel alanların temel bileşenlerindedir. Bir kentsel mekan ancak gün içinde uzun saatler kullanılmasını sağlayan aktif bir hayat sunduğunda güvenli bir yer haline gelir. Kentsel alanlardaki "canlılık" en genel tanımını ile bazı kavramsal bileşenler içeren

aktif sokak yaşamının varlığına bağlıdır. Bu çalışmada kentsel canlılık konusunda daha önce yapılmış olan çalışmalardan bazıları incelenmiş, bunlardan yola çıkılarak davranış ve mekan boyutu birlikte ele alınarak kentsel yaşamda canlılığı sağlayan parametrelerin yeniden belirlenmesi hedeflenmiştir.

2. Kentsel Canlılık Nasıl Tanımlanır? Kentsel Yaşamda Canlılık

"Neden insanlar bazı yerlerde olmayı tercih ediyorlar da diğerlerinde değil?" Montgomery, (1998, 97) bu basit soruya oldukça anlamlı bir yanıt verir: "Önemli olan nokta şudur: bir alışveriş temeli olmadan, kentler ve kentsel alanlar giderek artan biçimde yaşamdan yoksun, sıkıcı ve hareketsiz hale geleceklerdir. Aktivite olmadan kentsellik olamaz." Kentsel mekandaki canlılık, insan aktivitelerinin yoğunluğu ve çeşitliliği ile kendini gösterir. Kentsel canlılığı tanımlayabilmek için kent ve gündelik yaşam ilişkisine ve kentsel alanların temel işlevlerine bakmamız gerekmektedir. "İnsan yerleşimleri ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar dolayısıyla vardırırlar.

Özet:

Bu makalenin amacı, kentsel canlılığı oluşturan parametreleri ortaya koymak ve bu parametreleri, mekansal karakterini ve canlılığını koruyan özellikli bir bölge olan Kadıköy Çarşuıçu alanında örnekleyerek aktarmaktır.

Alan, başlangıçtan bu yana kamusal hayatın merkezi olmuş ve bu canlılık Kadıköy imajının bir parçası haline gelmiştir. Bu düğüm noktasının konumu, alanın canlılığı ve sürdürülebilirliğinde önemli bir bileşendir. Sahildeki ulaşım olanakları ile konut bölgesi arasında kalan alan, yayalarca bir kestirme yol olarak kullanılmaktadır. Günümüz metropolü kendisini alışveriş merkezleri ile simgeler hale gelmiş de Kadıköy Çarşuıçu alışveriş alanı, dükkanları, kafeleri, barları ve balık pazarı ile canlılığını sürdürmektedir. Farklı gelir grupları tarafından oldukça erişilebilir olan alan bir yaya bölgesidir; yakınlarında açılan alışveriş merkezlerine rağmen halen mekansal karakterini ve kimlik öğelerini korumaktadır. Bu çalışmada, ilk aşamada kentsel canlılığı oluşturan bileşenler tanımlanmıştır. İkinci aşamada ise Kadıköy Çarşuıçu alanında, belirlenen bileşenlere dair kriterler değerlendirilmiştir.

Summary:

The aim of this paper is to reflect the urban vitality parameters, and case in an vital urban area, Kadıköy Çarşuıçu, with its own historical continuity, and specificities. From the beginning the area is the center of public life with its all vitality which became the characteristic of Kadıköy's image. Location of this node is another component of vitality and sustainability; shopping streets located between transportation facilities at the coast and the housing part, used as a shortcut by the pedestrians. Even though today's metropolis defines itself with shopping malls, shopping area of Kadıköy is still the vital and active place with its shops, bars, cafes and fish market. This highly accessible area for all citizens from different economic groups is a pedestrian area; still keeping the spatial context and the identity elements despite newly constructed malls very close. The first part of the article contains categorization of basic parameters of urban vitality, and second part applies them to Kadıköy Çarşuıçu area.

Anahtar kelimeler:

canlılık, çeşitlilik, kimlik, davranış ortamları, fiziksel kuruluş
Keywords:
vitality, diversity, identity, behavioral settings, physical structure

Her şeyden öte insanların üretmek, tüketmek ve kendilerini ifade etmek için katıldıkları kolektif eylemleri zenginleştirme temel amaçlarına hizmet ederler. Yerleşmeler, insanlar arasındaki karşılıklı işbirliği ve etkileşimin gerektirdiği işlevler için fiziksel ortamlar sağlarlar” (Lang 1994, 169). Lang, kentin içinde yer alan aktivitelerle ilgili olan dört ana işlevini ayırt eder. Bunlar, iletişim işlevleri, ekonomik işlevler, bilişsel işlevler ve sergileme işlevleridir. Bir kentin ya da bir yerin canlılığı, bu işlevlerin bir yan ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.

İletişimsel işlevler, insanlar arasındaki doğrudan iletişim ve medya aracılığı ile yer alan iletişimlerle ilişkilidir. Kentin ekonomik işlevi, belki de en önemli olanıdır. “Dünya üzerinde ayakta kalan ve büyüyen önemli kentler ekonomik işlevleri açısından çeşitlilik sunarlar, ancak bu kentler dünyanın piyasa güçlerindeki iniş ve çıkışlara bağımlıdırlar. Bu dalgalanmalar kentin fiziksel dokusuna yansır” (Lang 1994, 172-173). Kentlerin bilişsel işlevleri insanoğlunun psikolojik ve estetik süreçleri ile ilişkilidir ve kentlerin gündelik yaşamının deneyimlenmesine bağlıdır. Kentlerin sergileme işlevi Lang (1994, 174) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “Kent hem bir sergidir, hem de sergilemenin yer aldığı sahnedir. Kentlerin sergileme işlevi sunmalarının birçok yolu vardır: törenler ve festivaller gibi grup davranışlarının ve kişisel davranışın sergilendiği ortamları sağlarlar. Statünün sergilenmesi ise bina karakterleri ve sokak özellikleri yoluyla sağlanır”. Kentin bu dört temel işlevi, kentlerin fiziksel kuruluşları ve dokuları içinde ortaya çıkar. Montgomery (1998), canlı kentsel mekanları başarılı kentsel

mekanlar olarak adlandırır. Kentsel canlılık, işlevlerin ne kadar çeşitli ve esnek olarak gerçekleştiğine bağlıdır. Söz konusu işlevler ve aktiviteler, kentsel mekanların canlılığı için bir ön koşuldur, ancak bu işlevlerin içinde yer aldığı mekanların tasarımı ve kurgusu, bu işlevlerin insanlar için değerini, yani kullanılabilirliğini, artırır ya da azaltır. Bununla birlikte, mekanın kullanılması ve canlılığın sağlanması açısından, mekandaki işlev ve aktivitelerin günlük döngü içindeki süresi de önemlidir. Gün içinde uzun süre kullanılan mekanlar, aynı zamanda kamusal alanlar üzerinde denetimi de sağlayarak güvenliğin artmasına katkıda bulunurlar ve bunlar birbirlerini destekleyen ve geliştiren niteliklerdir.

Kentsel tasarım kuramında canlılığı sağlayan parametreler, çok geniş olarak farklı kuramcılar tarafından tartışılmış ve ortaya konmuştur. Bentley ve diğerleri (1985), Responsive Environments isimli çalışmalarında, yaşayan kentsel alanlar oluşturmak için hem davranışsal hem de fiziksel bileşenleri tanımlamaya çalışırlar. Burada temel olarak 7 ölçüt tanımlanmıştır: geçirgenlik (permeability), çeşitlilik (variety), okunabilirlik (legibility), güçlülük (robustness), görsel uygunluk (visual appropriateness), zenginlik (richness), kişiselleştirme (personalisation). Christopher Alexander ve diğerleri (1977), A Pattern Language isimli çalışmalarında kentin yapı düzenini ilgilendiren fiziksel kuruluş parametrelerini detaylı bir şekilde ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu çalışmada sokak biçimi, bina yükseklikleri, binaların sokakla ve birbirleriyle ilişkileri gibi fiziksel kuruluşla ilgili ölçütleri detaylı olarak tanımlanmıştır. Aynı şekilde Rob Krier (1979), Urban Space isimli çalışmasında, kentin fiziksel öğeleri olarak

tanımladığı sokak ve meydanlarda bulunması gereken biçimsel özellikleri araştırarak, bu nitelikler sağlandığında mekanların yaşanabilir ve canlı olacağını ifade etmiştir. Diğer yandan Gordon Cullen (1971), Townscape isimli çalışmasında, kentsel çevrenin sunması gereken algıya ilişkin ve duyuşsal özellikleri sıralamıştır. Görüleceği gibi, kentsel canlılığı sağlayan parametreler daha çok fiziksel ölçütler ile ilişkili olarak değerlendirilmiş ya da yalnızca Cullen'da olduğu gibi algısal öğelerle sınırlı tutulmuştur.

Bu bağlamda, kentsel canlılığı sağlayan parametreler, iki ana kategoride ele alınabilir: bunlardan ilki, aktivitelerin çeşitliliği, alışveriş olanakları ya da ekonomik aktiviteler, simgesel anlamlar ve yer duygusu gibi eylemsel, algısal ve duyuşsal alanı tanımlar. İkinci kategori ise, fiziksel doku karakterleri ile ilgilidir. Her iki kategoriye de kapsayan ve birbiriyle ilişkili olarak ele alan bir bakışın geliştirilebilmesi önemlidir. Montgomery, Punter'ın 1991 yılında geliştirdiği bileşenleri de kullanarak yerin anlamının kentsel canlılığın sağlanmasında önemli olduğunu vurgulamıştır (Montgomery 1998, 97). Montgomery, canlı bir kentsel mekanın aktivite, biçim ve imge bileşenlerinin doğru kurgulanmasıyla yaratılabileceğini ileri sürer (Montgomery 1998, 98). Aktiviteler, kentsel mekanın kullanım amaçlarıdır. Ancak bu amaçların, aktivitelerin yer aldığı mekanın biçimsel özellikleri ve kentli ile etkileşimi de kentsel canlılığın sağlanması açısından önemlidir. Montgomery bu çalışmasında, imge bileşenini algılama, biliş ve bilgi olarak tanımlamıştır. Oysa bu bileşen, psikolojik algılamadan öte, mekanın kullanılması ve insanla etkileşimini tüm boyutları ile içeren bir bileşen olarak

tanımlanmalıdır. Bu anlamda davranışsal öğeler, yalnızca psikolojik değil, sosyo-psikolojik ve sosyolojik ölçütleri de içerir. Davranışsal bileşenlerin daha kapsamlı tanımlanmasıyla yalnızca bireyin kişisel deneyimlerini değil, kişinin kentsel mekana etkileri ve mekanın kişi üzerinde bıraktığı izlenimleri de içeren etkileşim sürecini kapsayan bir ölçütler dizisine ulaşmak mümkün olacaktır.

Bütün bu parametreler bir arada göz önüne alındığında, eğer bir kentsel mekana erişim kolaysa ve mekan rahat dolaşımı sağlıyorsa, güçlü bir kent dokusu ile birlikte uzun saatler açık olan çeşitli ekonomik ve kültürel aktiviteler burada yer alıyorsa, bu kentsel mekanın insanların keyif aldıkları, canlı ve güvenli bir yer olacağı sonucu çıkartılabilir.

Görüldüğü gibi, canlılık yalnızca kentsel dokunun bir sonucu değil, aynı zamanda orada yer alan aktivitelerin, insanların bilişsel ve davranışsal süreçlerinin bir sonucudur. Montgomery'den yola çıkarak, canlılığı sağlayan öğeler, üç ana kategoride ele alınabilir (Firidin 2000).

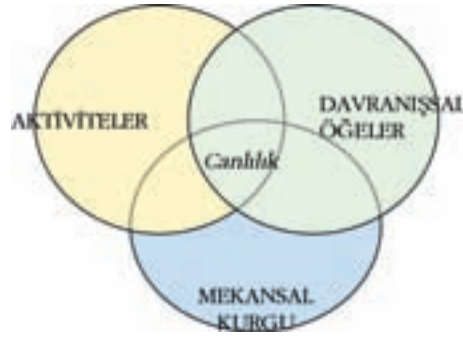
Bunlardan ilki, alanda yer alan aktiviteler, ikincisi davranışsal öğeler ve üçüncüsü ise alanın mekansal kurgusu ile ilgilidir. Bu kategoriler, bir kentsel mekanda canlılığı sağlamak için bazı özellikleri desteklemelidir.

3. Kentsel Canlılığı Oluşturan Bileşenler ve Parametreler

Yapılan kuramsal ve ampirik çalışmaların gösterdiği gibi, kentsel canlılık, mekanla ilişkili olarak üç bileşenin, mekanda yer alan aktiviteler, mekanla insan arasındaki etkileşimi belirleyen davranışsal öğe ve mekanın biçiminin bir arada değerlendirilmesi ile elde edilebilir (Şema 1). Bunlardan yalnızca birinin ya da ikisinin ele alınması, canlılığın sağlanması için

Şema: 1

Kentsel canlılığı oluşturan bileşenler (Montgomery 1998'den yola çıkılarak geliştirilmiştir).

yeterli referansları vermemektedir. Yalnızca iyi bir mekansal kurgu ya da yalnızca aktivite çeşitliliği, insanların içinde bulunmaktan haz duydukları kentselliği üretmemektedir. Kentsel tasarım disiplini çerçevesinde 1970'lerden bu yana geliştirilen kuramsal ve ampirik çalışmalar ile günümüz kentlerinin daha karmaşık, çeşitli ve heterojen bir hal alması, konuyu daha fazla bileşenle ele almayı gerektirmektedir.

Yukarıda ele alınan üç kategori daha yakından incelendiği zaman, "canlı" bir kentsel mekanda var olması ya da sağlanması beklenen bir takım parametreler belirlenebilir. Bu parametreler, daha önce ele alınan kuramlar ve yapılmış araştırmaların sonuçlarından derlenerek elde edilmiştir. Her bir kategori altında belirlenen parametreler, o kategorinin içerdiği temel niteliğin sağlanmasında vazgeçilmez olan ve niteliği olumlu ya da

olumsuz etkileyip niteliği kuran ölçütlerdir.

1Aktiviteler: Aktiviteler, daha önce değinildiği gibi Montgomery'nin(1998) "kentlerin alışveriş temeli" ve Lang'in "ekonomik ve iletişimsel işlevler" diye adlandırdığı özelliklerdir; kentlilerin mekanla ve birbirleriyle etkileşim içinde olmasını belirtir. Bunlar kentlerin ve kentsel alanların birbirlerinden kesin olarak ayrılmayan ve birbirine bağlı olan işlevleridir. Eğer herhangi bir yerde ekonomik aktivite ya da alışverişe dayalı bir karakter yoksa, iletişimsel eylemler de az olacaktır. Bir kent parçasında yer alan aktivitelerin birbirlerini desteklemeleri gerekir. Bu, bir kentsel alandaki karma kullanım ve aktivitelerin iyi düzenlenmesine bağlıdır. Belli bir yerde rekreasyon olanakları, ekonomik aktiviteler ve kültürel olaylar gibi aktivitelerin çeşitliliği, insanları cezbeden bir özellik sunarlar; alanın daha fazla sayıda kentliye hitap etmesini ve kamusal alanda çeşitliliği ve canlılığı sağlarlar.

İşlevlerde Çeşitlilik: Daha önce belirtildiği gibi bir kentsel mekanda işlevlerin çeşitli ve birbirini destekler nitelikte olması, kentsel canlılık açısından önemlidir. İşlevler temel olarak üç başlık altında ele alınabilir. Bunlar, ekonomik işlevler, sosyal işlevler, kültürel işlevlerdir.

Şema: 2

Kentsel canlılığı sağlayan parametreler (Montgomery ve Bentley vd.den esinlenerek geliştirilmiştir).

Yaya Akışı: Mekanların yayalar tarafından kullanımı, canlılık için önemli bir faktördür. Bunun için belli bir mekan içinde ve çevresinden belli bir alana doğru yönlendirilen yaya akışlarının iyi düzenlenmiş olması, aktivitelerin gelişebilmesi ve kullanılabilmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Yayalar açısından kullanım rahatlığı sunan mekanlar, daha tanıdık, daha kolay hareket edilebilen ve tercih edilen mekanlar olmaktadır. Ancak böylelikle kamusal alanlar amaçlanan niteliklere kavuşabilir.

Uzun Çalışma Saatleri: İnsanların bu aktivitelerden gün içinde uzun süreli faydalanabiliyor olması, mekandaki canlılığı destekler, kullanım ve kullanıcı çeşitliliğini sağlar. Aynı şekilde uzun süre kullanılan kentsel mekanlar, kamusal alan üzerindeki denetimi arttırdığından, mekanın güvenli olmasını sağlamada da yardımcıdır.

Davranışsal Öğeler: Bir alanın davranışsal öğeleri insan davranışları ile kentsel çevre arasındaki ilişkiden meydana gelir. İnsanların imgelenebilirlik, okunabilirlik, duysal deneyim, simgesellik gibi bilişsel süreçlerine bağlıdır. Bu nitelikler insanların bilişsel haritalar oluşturması ve aidiyet duygusu geliştirmelerini sağlarken mekanın kolay kavranmasını ve akılda kalmasını; benimsenmesini ve kullanımını destekleyen olumlu etkenleri tanımlarlar.

İmgelenebilirlik: Mekanların sahip olduğu kimlik ve kullanıcıları üzerinde yarattığı imgeler kullanıcı davranışlarının yönlendirilmesi ve kullanımının mekanla arasında bir bağ kurması açısından önemlidir. Mekanın imgesi, kullanıcı üzerinde bıraktığı etkinin pozitif ve negatif olma durumuna göre, aidiyet ve sahiplenme duygularının gelişmesi ve kullanma üzerinde doğrudan etkide bulunur. İmgelenebilirlik, mekanın kolay

algılanabilir olmasının yanı sıra, referans noktaları ile tanımlanabilir olmasının bir sonucudur.

Okunabilirlik: Bir kentsel mekanın okunabilir olması, kişilerin bilişsel haritalar oluşturmasında, mekan içinde yer ve yön bulmasında, hatırlamasında ve dolayısıyla kullanımında olumlu etkilere sahiptir. Okunabilir mekanlar, kentlilere hareket, yaşama ve davranış kolaylığı sağlarlar. Okunabilirlik, mekanda yer alan göstergelerin belli bir dil oluşturmasının sonucudur. İmgelenebilir olma ile okunabilir olma, kimlik özelliklerini kurar ve destekler.

Duyusal Deneyim: İnsanlar, yalnızca görerek değil, beş duyuları ile algırlarlar. Mekanın duysal deneyimler açısından yarattığı çeşitlilik, kullanıcıların mekanla ilişkilerini pozitif yönde etkilerken akılda kalıcılığı, tekrar kullanma isteğini destekler, mekanın karakterini belirleyici özellikler sunar. Kentsel mekanın yarattığı görsel niteliğin (malzeme, doku, siluet, renkler, referanslar, göstergeler...gibi) yanı sıra, mekana has kokular (baharat, hanımeli, deniz, vd.) ve sesler de (çocukların yoğun olarak bulunduğu okullar, martılar, satıcılar, vs.) mekanın karakterinin ya da ruhunun oluşumunda, mekana dair belleğin oluşturulmasında önemlidir.

Bellek: Mekanda yaşanan deneyimlerin fazlalığı, aidiyet ve sahiplenme duygularını destekleyerek mekanla kişi arasında pozitif ilişkiye yol açar. Aynı şekilde, mekanın tarihi özellikleri, kullanımla ilgili gelenekleri de mekanın belleğine ilişkin olumlu özellikler sunar. Dolayısıyla mekanda bellek oluşturan aktivitelerin, yapıların korunması ve desteklenmesi önemlidir. Hem kişi ile mekan arasında yaşanan deneyim açısından, hem de mekanın sürekliliğinin sağlanması açısından belleğin taze tutulması gerekmektedir.

Kişiselleştirme: Toplumsal olarak yaratılan mekanın kişi ile kurduğu ilişki, özellikle birincil kullanıcılar (ev sakini, dükkan sahibi, vs.) tarafından önem taşımaktadır. Mekanların kişiselleştirmeye imkan vermesi, mekan-kullanıcı etkileşiminin artması, dolayısıyla, kullanımın artmasını sağlar. Kişiselleştirilmiş mekanlar hem birincil kullanıcıları açısından, hem de geçici kullanıcılar açısından kalıcılık hissi yaratarak mekanın kullanımını destekler. Mekanın geçici öğelerinin düzenlenmesinde belli bir düzeyde serbestliğe izin verilmesi, kişiselleştirme yoluyla mekanların çeşitliliğinin artmasını destekler.

Mekansal kurgu: Mekanın kurgusu, kentsel dokunun kolay erişim ve yer duygusu sağlayan ölçek, geçirgenlik, erişilebilirlik, nirengilerin varlığı gibi fiziksel nitelikleriyle ilişkilidir. Mekansal kurgunun doğru oluşması, canlılığı destekleyici fırsatları barındırmaktadır.

Erişilebilirlik: Kentsel mekanların erişilebilir olmaları, özellikle günümüz kentlerinde kullanımın en temel etkenidir. Ulaşımı kolay olan mekanlar, aktiviteler açısından çeşitlilik kazanırken, kullanıcı açısından da çekici hale gelirler. Dolayısıyla, bir kentsel alana erişilebilirliğin yüksek olması, kamusal hayatın canlılığı açısından temel önem taşır. Erişilebilirlik hem yaya olarak, hem de toplu taşınım ve özel araçlarla ulaşılabilirliğin kolay olması ile ortaya çıkmaktadır. Özel otomobil ulaşımına bağımlı alışveriş merkezlerine karşı, toplu taşınımın etkin olduğu odaklara yakın alışveriş mekanları daha yüksek oranda canlılık ve çeşitlilik, dolayısıyla kentsellik ve kamusal üretmektedirler.

Geçirgenlik: Bir kent parçasının geçirgen olması, kullanılabilirlik açısından büyük önem taşımaktadır. Geçirgenlik, belli bir kentsel bölge ya da alan içinde dolaşımın kolaylık derecesini belirtir.

Sokakları oluşturan yapı adalarının kısa olması, binalar altındaki geçitler ve pasajlar, yayalar açısından mekan içindeki erişimi ve hareketi kolaylaştırırken, mekanın her yönü ile algılanmasını ve farklı algısal deneyimler sağlar. Bununla birlikte, kamusal ve özel alanlar arasında görsel iletişimi sınırlandıran yüksek duvarlar ve bariyerlerin olmaması da geçirgenliği, özel alan ve kamusal alan arasındaki iletişim ve denetimi güçlendirir. Kamusal alan ve özel alanın ilişkili olması, kamusal alan üzerinde yaratılan denetim sayesinde güvenliği artırmaya yardımcı olur.

Uyarlanabilirlik: Uyarlanabilir mekanlar, kullanımda esneklik sağlayarak kentsel çevrenin fiziksel dokusundaki değişimi en az düzeyde tutmaya yardımcı olurken, mekanların sahiplenilmesi ve aidiyet duygularının gelişmesine de yardımcı olur. Günümüzde sık değişen kullanımlar ve esnek mekan ihtiyacı, özellikle eski kent dokularının ve farklı işlevlerin birbirlerine uyum sağlayabilmesini gerektirmektedir. Aksi takdirde, kentsel doku sürekli yenilenerek hem mekanın belleği, hem de fiziksel kurgusu zarara uğrayabilmektedir. Dolayısıyla bir kentsel mekanda yapı stoğunun uyarlanabilir olarak tasarlanması önem kazanmaktadır.

Nirengiler: Kentlilerin mekana ilişkin bilişsel haritaları oluşturmada nirengiler büyük önem taşır. Nirengiler, üçüncü boyutta fark yaratan yapılar olabileceği gibi (kulesi olan binalar, anıtlar, vs.), kolektif bellekte yer edinmiş bazı kullanımların (Vefa Bozacısı, İnci Pastanesi... gibi) yer aldığı mekan parçaları da olabilirler. Nirengiler, insanların mekanda yönlenmesine hizmet ettikleri gibi buluşma ve toplanma gibi eylemler için kişilere referans noktaları oluşturarak davranışlar açısından kolaylaştırıcı rol oynarlar.

Mimarî Tarz: Belli bir alanda bulunan yapı stoğunun belli bir mimari tarza sahip olması hem mekan kimliğinin kurulması, algısal bütünlüğün sağlanması; dolayısıyla okunabilirlik ve imgelenebilirliğinin sağlanması, hem de tarihin belli bir dönemine verdiği, ya da vereceği referanslar dolayısıyla belleğinin kurulması ve belleğin sürekliliğinin sağlanması açısından önem taşımaktadır.

Zenginlik: Bir kentsel mekandaki zenginlik, algısal uyaranların olumlu olması ile sağlanabileceği gibi, asıl olarak davranış ortamları açısından mekanın sunduğu fırsat çeşitliliği olarak açıklanabilir.

Davranış ortamlarının zenginliği, mekanın kullanımı açısından önemli bir niteliktir. Kamusal alanların toplanma, bekleme, izleme, buluşma, oturma gibi davranışlara izin veren bir fiziksel kurguya sahip olması, kentlilerin mekanı daha fazla kullanmasını teşvik eden özellikler sunmaktadır. Çok amaçlı mekan tasarımları (oturmaya imkan veren kot farkları ya da basamaklar, çiçeklikler, gölge sağlayan revaklar, vs.), kamusal mekanda farklı davranış ortamları yaratmak açısından önem kazanmaktadır.

İyi Bir Kentsel Doku: İyi bir kentsel doku (fine grain) mekandaki parseller ve bunların üzerine kurulan binaların oluşturdukları fiziksel doku ile ilgilidir. Kamusal alanda büyük engeller ve kesintiler yaratan büyük parseller yerine geçirgenliği sağlayan, esnek kullanımlara ve uyarlanabilirliğe izin veren daha küçük parseller, sokak kurgusu oluşturan ve kamusal alan ile özel alan arasında iletişimi sağlayabilen bir kentsel doku kamusal hayatı canlandırır ve mekanın kullanımını teşvik eder.

Ölçek: Mekanın ölçeği, kullanıcı üzerindeki etkisi açısından önem taşır. Binalar ve sokak ilişkisinde insanın kendini mekanla birlikte tanımlayabilmesine

olanak veren, yabancılaşmasını önleyen kentsel mekanlar insan ölçeğinde mekanlar olarak tanımlanmaktadır.

Bir kentsel mekanın tercih edilebilirliğinde önemli bir ölçüt olan bina sokak ilişkisinde hem insana yer verilmesi, hem de mekan içinde dolaşım kolaylığı ve yürüme mesafelerine sadık kalınması, mekanın ölçeğinin doğruluğunu belirlemektedir. Bununla birlikte, özellikle zemin kotunda yansıtıcı cepheler yerine geçirgen cephelerin olması, kullanıcı açısından çeşitlilik, şeffaflık, görsel zenginlik ve tanıma sağlayacaktır.

Daha önce açıklanan üç kategori ve bu kategorilerin tanımlanmasını sağlamak üzere belirlenmiş olan parametrelerin doğru kurgulanması, kullanıcı-mekan arasındaki etkileşimi olumlu etkileyecek ve kentsel mekandaki canlılığı arttıracaktır. İstanbul'un gündelik yaşamında önemli yeri olan Kadıköy ilçesi merkezinde yer alan Çarşıiçi bölgesi, yüzyıldan fazla süredir barındırdığı canlı kamusal hayat ve özgün fiziksel dokusu dolayısıyla bu parametrelerin sınanacağı örnek alan olarak seçilmiştir.

Bir kentsel mekandaki canlılığı tanımlamak için bu üç ana kategoriden oluşan bir tablo geliştirilmiştir. Bunun için önce tarihsel perspektiften bugüne Kadıköy'ün İstanbul kenti içindeki yeri kısaca açıklanmaya çalışılacak, izleyen bölümde bu parametreler Kadıköy Çarşıiçi alanında değerlendirilecektir.

4. Örnek Alan: Kadıköy

4.1. Kadıköy'ün Tarihiçesi

İstanbul'un Anadolu yakasında yer alan Kadıköy, Haydarpaşa Koyu'na yerleşmiş, kuzeyde Ankara Asfaltı tarafından tanımlanan, Haydarpaşa burnundan Bostancı'ya kadar uzanan bir yerleşim

Harita: 1
Raimond haritası

Harita: 1

alanıdır. Kuruluşunda küçük bir kasaba iken bugün İstanbul metropolünün en önemli ve büyük ilçelerinden birisi, ikinci dereceden bir merkezdir. Yoğun nüfusuyla birlikte, ekonomik açıdan ticaret ve hizmet sektörünün ağırlıklı olduğu Kadıköy merkezi, İstanbul'un Anadolu yakasında yaşayanlar için önemli bir iş, perakende ticaret, ulaşım ve kültür-rekreasyon aktiviteleri odağıdır.

Bir ticaret kolonisi olarak kurulan yerleşmenin tarihi M.Ö. 1000'lere kadar gitmektedir. 14. yy.da Osmanlı saldırılarına sahne olana kadar Kadıköy, sık sık işgallerle el değiştirmiştir. Osmanlılar İstanbul'u fethettiğinde Kadıköy, merkezi bugünkü çarşısı bölgesinde bulunan, az sayıda evin olduğu ve tarımsal üretimin yapıldığı küçük bir kasabadır. Osmanlı'nın kente yerleşmesi ile Kadıköy tarımsal üretimin yanı sıra, Osmanlı soyluları ve ekonomik geliri yüksek kesim için sayfiye yeri haline gelmiştir. 16. yy.dan itibaren gıda üretiminin artmasına paralel olarak

Kadıköy'ün nüfusunda da bir artış yaşanmıştır. 18. yy.da Rum ve Türklerin yanı sıra, Ermeni nüfus Kadıköy'de yerleşmeyi tercih etmeye başlamıştır. Yerleşme, farklı sosyal ve kültürel grupların birlikte yaşadığı bir alan olma özelliğini bu dönemde kazanmış ve günümüze kadar korumuştur.

Kadıköy'ün gelişimi, temel olarak 19. yy. sonunda gerçekleşen iki önemli olaya bağlıdır: (1) Şirket-i Hayriye'nin kuruluşu ve (2) İzmit Demiryolu'nun açılması. Şehiriçi vapur seferlerinin başlaması Kadıköy'ün kente bağlantısını arttırmış, tarifeli seferlerin bulunması Kadıköy'ün konut yerleşimi olarak daha fazla tercih edilmesini sağlamıştır. Diğer taraftan, tren yolunun son durağının burada yer alması Marmara Bölgesi ve Anadolu'dan gelenler için İstanbul'a geçişten önce Kadıköy'ü önemli bir durak haline getirmiştir. Tren garı ve vapur iskeleleri aynı zamanda yerleşmenin formunu ve mekansal kullanımları da doğrudan şekillendirmektedir.

Bu dönemde Kadıköy dört mahalleden oluşan ve merkezi çarşı içinde yer alan bir yerleşmedir. Yerleşme dokusunu bahçe içinde yer alan müstakil evler ve geniş sebze-meyve bahçeleri oluşturmaktadır. 19. yy.da yerleşmenin formunu etkileyen en önemli olay ise, 1856 yangınıdır. Yerleşmenin merkezi bu yangında zarar görmüş, 250 adet ev yanmıştır. Yangın sonrasında yapılan inşaat faaliyetleri alana bugün de mevcut olan son biçimini vermiştir. İstanbul 19. yy. boyunca farklı bölgelerinde pek çok büyük yangına sahne olmuştur. Yangınların ardından yapılan yeni inşaatlarda, dönemin genel yaklaşımı ise, yanan organik dokunun yerine ızgara sistemde yol dokusuna sahip ve sokakları biçimlendiren taş binalar yapmak şeklindedir. Kadıköy de benzer bir yeniden yapılanma süreci geçirmiştir. Yangından sonra, çarşıyı 8-10 metre genişliğindeki yollar ve köşeleri kırık meydanlardan oluşan bir ızgara doku ile yapılandırılmıştır.

Günümüzde Kadıköy merkezi, geniş bir hinterlanda sahip ve büyük bir alana yayılmış olan bir kentsel merkez haline gelmiştir. Kadıköy merkezi alanı, iskeleler bölgesinden Altıyol'a, Bahariye ve Moda'ya, oradan da Salı Pazarı bölgesine doğru ilerlemektedir. Bu merkezi alan, İstanbul'un Anadolu yakası sakinleri için farklı ulaşım türlerinin bir araya geldiği bir ulaşım odağı, özellikle giyim, kırtasiye, gıda, beyaz eşyada uzmanlaşmış ticari işlevi, kültürel ve rekreasyona yönelik bir merkez olarak fırsat çeşitliliğini barındırmaktadır. Kadıköy merkezi iş bölgesi içinde Çarşıiçi bölgesi, hem mekansal karakterinin gıda pazarı olarak özelleşmiş olması, hem de canlı bir kentsel mekan olmasıyla özel bir öneme sahiptir. Kentsel canlılığın yüksek oranda yaşandığı Çarşıiçi bölgesi, daha önce değinilen parametreler açısından da olumlu nitelikler göstermektedir.

Harita: 2
Pervititch haritası,
1938

4.2. Kentsel Canlılık Parametrelerinin Kadıköy Çarşıiçi Bölgesinde Değerlendirilmesi

AKTİVİTELER:

1 Fonksiyon Çeşitliliği:

Kadıköy Çarşıiçi bölgesinin yakın çevresiyle etkileşimi ile birlikte gösterdiği ekonomik, sosyal ve kültürel aktivite çeşitliliği, alanın canlılığının sağlanmasında büyük önem taşımaktadır.

- Ekonomik Faaliyetler: Kadıköy Çarşıiçi alanında ekonomik faaliyetler anlamında çeşitlilik gözlenmektedir. Alanda yoğunlukla günlük alışveriş faaliyetleri yürütülmektedir. Satılan ürünler birbirleri ile ilişkilidir; balıkçıların yanında manavlar, fırınlar yer alır. Fırınlar ve tatlıcılar, kurukahveciler, baharatçılar, şarküteriler ve büfeler birbirleri ilişkili bir örgü oluşturur.

- Sosyal Aktiviteler: Kadıköy sadece bu bölgede yaşayanlar için değil, tüm İstanbullular için bir toplanma noktasıdır.

Kadıköy'de bulunan çay bahçeleri, kafeler; kültür merkezleri, sinemalar, okullar; kiliseler, camiler ve çarşıciği gibi alışveriş alanları burayı özellikli bir bölge haline getirmektedir. Yayalaştırılmış alanların çokluğu kullanıcıların burada daha fazla zaman geçirmesini sağlamaktadır. Sosyal aktivitelerin yanı sıra dükkan sahiplerinin dükkanlarının ön cephelerini sokaklara doğru genişletmesi sosyal etkileşimi desteklemekte ve sokakları sosyal mekanlar haline getirmektedir.

- Kültürel Aktiviteler: Çarşı içinin üst kısmında yine önemli bir yaya aksı olan Bahariye Caddesi yer alır. Cadde ile çarşı alanı arasında altı adet sinema bulunmaktadır. Süreyya Sineması, İstanbul'un en eski sinemalarından biridir. Bunlara ek olarak Barış Manço Kültür Merkezi, pek çok kafe, bar ve restoran bu bölgede yer alır. Sahilde ise Haldun Taner Sahnesi ve İstanbul Üniversitesi Konservatuarı bulunmaktadır. Dini mekanların çokluğu bir yandan kullanım sıklığını artırır. Alan içinde ve yakınında bulunan üç cami ve üç kilise kullanıcı çeşitliliğini sağlar.

1Yaya Akışları: Çarşıciği esas olarak yayalaştırılmış bir alandır. Araçlar belli saatlerde servis amaçlı olarak alana giriş yapmaktadırlar. Çarşının üst bölgesinde yer alan ve yine bir yaya alanı olan Bahariye Caddesi sosyal ve kültürel aktiviteler anlamında İstanbul'un önemli

merkezlerinden biridir. Avrupa yakasındaki benzer sosyal ve kültürel bölge olan Beyoğlu yaya alanı ile karşılaştırıldığında Anadolu yakasında Kadıköy birkaç farklılık göstermektedir: (1) Kadıköy'deki yayalaştırılmış alan İstiklal caddesi ve çevresinde olduğu gibi bir tek aksa bağlı değil bir bölgeyi kapsar. Bu sayede kullanıcılar çarşıciğini ve Kadıköy merkezini tüm yönleri ile bir bütün olarak algılayabilmektedirler. Ayrıca alanın geçirgenliği bu sayede artmakta ve kullanıcılar tarafından daha fazla benimsenmektedir. (2) Çarşıciği, Bahariye yaya aksı ve ulaşım noktalarının (durakların ve iskelelerin) ortasında bir geçiş alanı olarak bulunmaktadır. Toplu taşıma terminalleri ile sinema, tiyatro, alışveriş ve yeme-içme aktivitelerinin arasında kestirme yol olarak karşımıza çıkar. (3) Çarşıciği bölgesi, Kadıköy merkezini çevreleyen konut alanlarına yaya olarak ulaşım da bir kestirme yol olmaktadır. (4) Toplu taşıma araçlarının ana duraklarına olan yakınlığı Avrupa yakasına olan ulaşım da Kadıköy'ü önemli bir durak noktası haline getirmekte, yaya alanlarının çokluğu ve toplu taşımanın yoğunluğu nedeniyle özellikle İstanbul trafiğinde araç kullanmayı istemeyen kullanıcıların tercih ettiği bir alan olmaktadır.

1Uzun Çalışma Saatleri: Alanda yer alan dükkanlar faaliyet türlerine göre sabahın erken saatlerinden akşam 23.00'e kadar

açıktır. Sinemalar, kafe, barlar ve büfeler gece 24.00'e, bazıları 03.00'e kadar faaliyet göstermektedir. Toplu taşıma günde 24 saat aktiftir. Tüm bu canlılık, alanı güvenli bir ortam haline getirmektedir. Oscar Newman (1973) ve Jane Jacobs'un (1961) belirttiği gibi uzun süren çalışma saatleri, kentsel mekanda bir kullanım yoğunluğu yaratarak kontrol mekanizması kurmakta, bu da bu tip alanları daha uzun saatler işleyen avantajlı alanlar haline getirmektedir.

DAVRANIŞSAL ÖĞELER:

İmgelenebilirlik: Alan duyuşsal algılara gönderdiği çeşitli ve güçlü uyarılar nedeniyle çok güçlü bir imaja sahiptir. Ayrıca, tarihi geçmişe ve belleğe sahip kiliseler, camiler, fırın ve pastaneler gibi kentsel yaşamın önemli sembolik yapılarını da içinde barındırmaktadır. Sokakların üzerini kaplamakta olan sarmaşıklar imajı desteklemekte ve kentsel peyzaj öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Okunabilirlik: Mekan, iki küçük meydan tarafından vurgulanan ızgara sokak dokusu ve 2-3 katlı bitişik nizam binalardan oluşmaktadır. Izgara doku ve meydanların sıralanması, mekanın kullanıcının zihninde kolayca şekillenmesini sağlamaktadır. Az katlı yapılar tarafından sınırlanan dar sokaklar insan ölçeğini desteklemektedir. Farklı fonksiyonlar ızgara dokunun farklı bölgelerindeki sokaklara yerleşmiştir ve hepsi yürüme mesafesi içinde yer almaktadır. Farklı fonksiyonlar ile vurgulanan geometrik doku ve sokaklar kullanıcıların daha kolay şekilde bilişsel harita oluşturmasını sağlamaktadır.

Duyusal Deneyimler: Çarşıiçi mekanı duylara yönelik uyarıcılar açısından son derece zengindir. Pek çok farklı dükkan renk, koku, ses açısından kullanıcıların duylarına yönelik veriler sunar. Dolayısıyla, algılama yalnızca görsel değil, birden fazla duyluya hitap eden keskin uyarılar sayesinde çeşitlenmektedir. Taze meyve-sebze, baharat, balık ve yiyecek büfelerinin yoğunluğu alanı koku uyarısı açısından zengin bir mekân haline getirmektedir. Çarşıiçinde yer alan dükkanların ön cepeleri doğrudan sokağa açıktır; bu sayede ürünler geleneksel semt pazarlarında olduğu gibi açıkta ve tüketiciye son derece yakın olarak sunulmaktadır, müşteri istediği takdirde ürünlere dokunabilir. Satıcılar da pazarda satış yapar gibi maniler okur, çığırtnalık yapar ve müşteri çekmeye çalışırlar. Kadıköy çarşıiçi bir anlamda Türk alışveriş geleneğinde önemli yeri olan pazarların imgesine benzer bir imge sunmakta ve tanıdık bir çevre oluşturmaktadır. Diğer taraftan, bu açık sunuş tekniği sayesinde ürünler renkleri, dizilişleri ve kokuları sayesinde müşterinin ilgisini doğal olarak çekmeyi başarır.

1Bellek: Mekanda kullanıcılar açısından iki tür bellek olduğu söylenebilir: Kısa süreli bellek ve uzun süreli bellek. Alanın mekansal düzeni 1800'lerin sonlarından beri değişiklik göstermemiştir. Mekandaki fonksiyonlar yaklaşık yüzyıldır süreklilik göstermektedir. Bölgedeki en eski yapılar bugün de hala kendi cemaatlerini korumakta olan kiliselerdir. Diğer taraftan uzun zamandır burada yer alan kimi dükkanlar Kadıköy'ün özellikli markaları olarak geçmişi geleceğe aktarmaktadırlar; Balık Pazarı, Baylan Pastanesi, Hacı Bekir Şekercisi ve adı değişse de yüz yıldır aynı yerde fırın olarak hizmet veren Beyaz Fırın örnek olarak verilebilir. Tüm bunlar mekanın uzun süreli belleğini oluşturmaktadır.

Kısa süreli bellek ise, kullanıcılar arasındaki sosyal etkileşim sonucu şekillenmektedir. Dükkan sahipleri-satıcılar ve devamlı müşteriler arasındaki alışverişe dayalı düzenli ilişki her kişi için kendi mekana ait belleğini yaratmaktadır. Kadıköy belli açılardan hala mahalle özelliğini korumakta olan bir yerleşmedir. Günlük yaşam rutinleri içinde kullanıcılar hala ihtiyaçlarını giderdikleri dükkan sahipleri ya da diğer çevre nüfusu ile sosyal ilişkiler kurmakta ve bu da alanı daha samimi ve güvenli hale getirmektedir.

1Kişiselleştirme: Alan daha çok dükkan sahipleri tarafından kişiselleştirilmektedir. Her dükkan sahibi kendi ürününü öne çıkarmak ve satabilmek için dükkanının ön cephesi ile ilgili değişiklikler yapmaktadır. Söz konusu bu değişim genellikle dükkanların sokak üzerinde olan birinci katlarında görülmektedir; bu sayede çarşıci, özellikle de Balık Pazarı bölümü açık pazar atmosferini kazanmaktadır. Duvarlar ve kepenklerin kaldırılması ile alt katların şeffaf hale getirilmesi dükkanları sokak ile bütünleştirmekte ve müşteriler açısından da ürünlerin kolayca görülmesini, alışveriş alanının geçirgen olmasını sağlar.

1Erişilebilirlik: İstanbul genelinde bakıldığında Kadıköy ulaşımı son derece kolay bir merkezdir. Metropolün ikinci derecede ulaşım merkezidir. Farklı tür ulaşım araçlarının durakları ve deniz ulaşımını sağlayan iskeleler sahil kesiminde önemli yer kaplamaktadır. Vapur ve motor iskeleleri, minibüs, dolmuş ve otobüs ana durakları ile Haydarpaşa tren garı, Kadıköy'ü İstanbul'un diğer alanlarına ulaşım için bir merkez haline getirmektedir. Özellikle Anadolu yakasında yaşayanlar için Kadıköy önemli bir toplanma ve dağılma

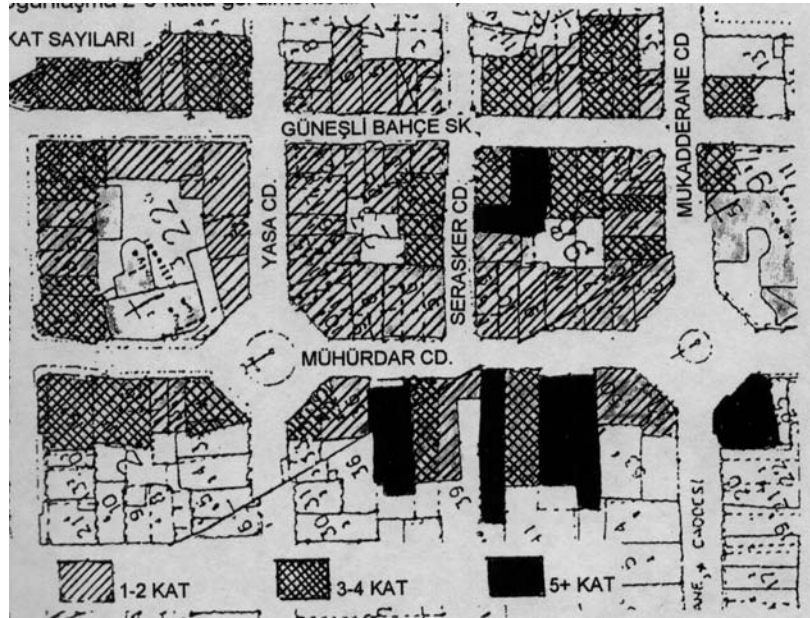

noktasıdır. Sahil kesiminde yer alan durak ve iskelelerden inen ve üst kısımlardaki konut alanlarına ulaşmak isteyenler için çarşı içi kestirme yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum Kadıköy'ün ulaşım merkezi olma haline paralel olarak çarşı içinin kullanım yoğunluğunu da artırmaktadır.

1Geçirgenlik: Alan oldukça geçirgen bir fiziksel kuruluşa sahiptir. Geçirgenlik, erişilebilirliği destekleyen önemli bir özelliktir. Kısa kenarlı yapı adaları ve pasajlar, geçirgen bir kentsel dokunun belirleyicileridir. Alandaki yapı adaları en fazla 30 x 30 metre uzunluğunda olduğundan yayalar için kolayca dolaşılabilir ve hareket edilebilir bir ortam sunmaktadır. Alanın her sokağına uzun yürüyüşler yapmadan, yapı adaları etrafında dönmeden, kolayca hareket edilmesi olanaklıdır.

1İyi Bir Kentsel Doku: Alandaki arsaların büyüklükleri, farklı kullanımların yoğun olarak yan yana gelmesine olanak verecek şekilde 35-40 metre kare arasında değişmektedir. Kısa yapı adalarındaki küçük arsalar, arazi kullanımındaki çeşitliliği ve farklı kullanımları destekler ve böylece alanın çekici hale gelmesine katkıda bulunur.

1Nirengiler: Alandaki meydancılara hakim konumdaki kilise ve camiler, hem üçüncü boyutta yarattıkları farklılıkla, hem de tarihi önemleriyle en güçlü nirengilerdir. Bununla birlikte, Baylan Pastanesi, Beyaz Fırın ve Hacıbekir Şekercisi yalnızca buraların kendi müşterileri için değil, birçok kentli için önemli ve tarihi belleği güçlendiren nirengileri oluşturmaktadır. Bu nirengiler, alanla ilgili zihinsel haritaların oluşturulmasına imkan vererek alanın bir kimlik kazanmasına yardımcı olmaktadır.

Şekil: 3

Kent dokusu ve kat adetler
Firdin (2000),i

1Mimarî Tarz: Alandaki yapı stokunu oluşturan bitişik nizam binaların büyük çoğunluğu Art Nouveau ve Art Deco Üslubunda inşa edilmiştir. Bunların bazıları yeni kullanımlara uyarlanmak için değişikliğe uğratılmış olsa da genel olarak karakterlerini korumaktadırlar. Bu durum, alana İstanbul'a özgü, tarihi bir zenginlik içinde ayrı bir karakter vermektedir. Diğer yandan, alandaki sokakların üzerini

Resim
Kentsel Canlılık
Parametrelerinin Kadıköy
Çarşı İçi Bölgesi'nde
Değerlendirilmesi

örtün sarmaşıklar, alana yine İstanbul Kimliği ile bütünleşen bir karakter vermektedir. Ancak tabelalar ve tentelerdeki özensizlik, alanın ve arayüzlerin algılanmasında güçlükler yaratmaktadır.

1 Zenginlik: Alan, davranış ortamları açısından zengindir. Bazı kent mobilyaları, toplanma, bekleme, kısa sohbetler ya da, yalnızca etrafı izlemek için, bazen de bir sokak satıcısının yerleşmesi için uygun davranış ortamları oluşturmaktadır.

1 Ölçek: 2-3 katlı binalarla çevrelenmiş, 7-10 metre genişliğindeki dar sokaklar, alanın insan ölçeğinde kalmasını sağlamıştır. Tüm ulaşım odakları ve durakları ile diğer aktiviteler, alana yürüme mesafesindedir. Sokakları örtün tenteler, insan algısını birinci kat düzeyinde sınırlandırarak insanlara göz teması sağlayan bir çevre oluştururlar. Ancak tentelerdeki özensizlik ele alınması gereken bir durumu ortaya koymaktadır.

1 Uyarlanabilirlik: Alandaki yapı stoğu, eskiden çoğunlukla konut olarak kullanılırken, günümüzde ticari işlevleri

barındırmaktadır. Binaların alt katları ticaret için kullanılırken, üst katlarda ofis kullanımı görülmektedir. Fiziksel doku bu fonksiyon değişimini kaldırabilmiş, ticari faaliyetleri desteklemesi açısından alan yayalaştırılmıştır.

5. Sonuçlar

Kadıköy Çarşısı alanı, kentsel canlılığı destekleyen parametrelere büyük oranda olumlu yanıt vermektedir. Aktiviteler açısından bakıldığında, incelenen alan içindeki çeşitlilik ve ürünlerin birbirini destekler nitelikte olması, kullanıcılar açısından çekici bir özellik yaratmaktadır. Bununla birlikte, alanın erişilebilirliği ve geçirgenliği dolayısıyla yakın çevresi ile etkileşimi güçlüdür. Alan yakın çevresiyle birlikte kentsel çeşitliliği, kamusal alan kullanımını ve canlılığı güçlendiren bir yapı sunmaktadır. Davranışsal öğeler açısından ele alındığında alan, oldukça zengindir ve olumlu uyarılar barındırmaktadır. Alanın güçlü bir kimliğinin, tarihi sürekliliğinin olması, aidiyet duygusunu da geliştirmekte ve kullanımı artırmaktadır. Mekansal kurgu açısından alanın yayalaştırılmış olması, erişilebilirliği ve geçirgenliği, fiziksel kurgusunun belli referans noktaları oluşturan nirengiler, mimarî kimlik; imgenelenebilirlik ve okunabilirliği sağlayan peyzaj öğeleri ile desteklenmiş olması, kullanıcı açısından olumlu özellikler ve fırsatlar sunmaktadır. Kentsel mekanda canlılığı sağlayan parametreler Kadıköy için aşağıdaki tabloda olumlu ve olumsuz özellikleri ile bir araya getirilerek irdelenmiştir.

Kentsel mekanlar için canlılık vazgeçilemez bir özelliktir. Canlılık sosyal bir durum olarak tanımlansa da fiziksel doku bileşenleri, mekan kurgusu ve aktivite çeşitliliği ile bağlantılıdır.

CANLILIK	Pozitif	Negatif
AKTİVİTELER		
Fonksiyon Çeşitliliği		
Ekonomik Faaliyetler	Balık pazarı, manavlar, fırınlar, kitapçılar, derhaneler, giyim.... vb.. kullanıcı çeşitliliğini sağlamaktadır.	
Sosyal Aktiviteler	İtalyan Lisesi, St. Joseph Lisesi, Kadıköy Anadolu Lisesi, çay bahçeleri, alışveriş, dini merkezler, buluşma noktaları kullanımı desteklemekte ve zamana yaymaktadır.	
Kültürel Aktiviteler	Tiyatro, sinemalar, kültür merkezleri, konservatuvar kullanıcılarında ve zamanda çeşitlilik sağlamaktadır.	
Yaya Akışları	Yaya alanı karakteri, duraklar ve konutlar arasından geçiş alanı olması, dükkanların gece geç saatlere kadar açık olması güvenliği sağlamaktadır	
Uzun Çalışma Saatleri	Sinemalar, kafe ve barlar, dükkanlar, büfeler, ulaşım odakları alanın tüm gün kullanılabilir bir mekan olarak kalmasını sağlamaktadır.	
DAVRANIŞSAL ÖGELER		
İmgelenebilirlik	Kilise ve camiler, okullar, çeşitli fonksiyonlar, sokakların üzerini kaplayan sarmaşıklar, geleneksel alışveriş	Cephelerdeki bozulmaların önlenmesi gerekir
Okunabilirlik	Izgara sokak dokusu, fonksiyon alanları (kitapçılar, balık pazarı vb.), mimari ve peyzaj öğeleri	Tenteler ve tabelalardaki düzensizlik
Duyusal Deneyimler	Sesler, kokular, dükkanların renkli ve canlı ön yüzleri,	Özellikle iş çıkış saatlerinde yaşanan kalabalık
Bellek	Uzun süreli bellek: tarihsel süreklilik,kısa süreli bellek: sosyal ilişkiler	
Kişiselleştirme	Sokaklarla bütünleşen dükkanlar	Sit alanı olması dolayısıyla, alandaki müdahalelerin belli kriterler dahilinde denetlenmesi gerekmektedir.
MEKANSAL KURGU		
Erişilebilirlik	Anadolu ve Avrupa yakaları arasında bağlantı, Ulaşım merkezi özelliği	
Geçirgenlik	Kısa kenarlı yapı adaları	
Uyarlanabilirlik	Yapı stoğu yeni kullanımlara uyarlanabilmiştir.	
Nirengi Noktaları	Surp Takavor Ermeni Kilisesi, Aia Eufemia Kilisesi, Cafer Ağa Camii, Kethuda Çarşısı Camii, Beyaz Fırın, Hacıbekir Şekercisi, Baylan Pastanesi	
Mimarî Tarz	Art Nouveau ve Art Deco stili	Eklentiler ve değişimler
Zenginlik	Davranış ortamları	
İyi Bir Kentsel Doku	Kısa kenarlı yapı adaları içinde ufak parseller	
Ölçek	İnsan ölçeği, yürüme mesafesi	

Tablo 1. Kentsel Canlılık Parametrelerinin Kadıköy Çarşıİçi Bölgesi'nde Değerlendirilmesi

Mekansal hayatıyet ancak bu üç kategorinin düzenli iş birliği sayesinde sağlanabilir. Bugünün Kadıköy'üne bakıldığında, alan bu kategorilere pozitif yanıtlar vermekte, bu sayede de İstanbul için önemli bir merkez olma özelliğini halen korumaktadır. Günümüzde Kadıköy İstanbul'un en yoğun kullanılan merkezlerinden bir tanesidir. Bu alan içinde de Çarşı İçi bölgesi son elli yıldır özellikli ve canlılığını yitirmeyen bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Saptanan kategoriler ve parametreler Çarşı İçi bölgesine uygulandığında da olumlu niteliklerin olumsuz niteliklere göre çok fazla olduğu görülmüştür.

Kentsel tasarım çalışmalarında yapılan müdahaleler sadece mekansal düzenlemeler değil, aynı zamanda sosyo-psikolojik bileşenlere de müdahale anlamını taşımaktadır. Bu çalışmada yapılması amaçlanan, tüm bu bileşenleri bütüncül olarak ele alarak kategoriler ve parametreler oluşturarak yapılacak tasarım çalışmalarında izlenebilecek bir yöntem ortaya koymaktır. Yukarıda 3 kategori halinde ele alınan parametrelerin bütün kentsel tasarım projelerinde alanın özellikleri ile ilişkili olarak kullanılması ile kentsel canlılığı sağlamada önemli bir temel sunacağı düşünülmektedir 1

KAYNAKÇA:

- Alexander, C., et al. 1977. *A Pattern Language*, Oxford Univ. Press.
- Alexander, C., et al. 1987. *A New Theory of Urban Design*, Oxford Univ. Press.
- Bentley, I., et.al. 1985. *Responsive Environments*, Butterwoth-Heinemann Ltd.
- Cullen, G. 1971. *Townscape*, Architectural Press, London.
- Ekdal, M. 1996. *Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü*, Kadıköy Belediye Başkanlığı yayınları, No.1, İstanbul.
- Eken, A. 1992. *Kartpostallarda İstanbul*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı, İstanbul.
- Firidin, Ebru. 2000. Kentsel Mekan İnsan Davranışları Etkileşimi: Kadıköy Çarşı İçi Örneği, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gehl, J. 1987. *Life Between Buildings*, Van Nostrand Reinhold Company.
- Giz, A. 1994. *Bir Zamanlar Kadıköy*, İletişim, İstanbul
- Jacobs, Jane. 1961. *Death and Life of Great American Cities*, Random House, New York
- Lang, Jon. 1987. *Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design*, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Lang, Jon. 1994. *Urban Design: The American Experience*, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Montgomery, J. 1998. "Making a City: Urbanity, Vitality and Urban Design", *Journal of Urban Design*, Vol. 3, No. 1, sy: 93-116.
- Newman, Oscar. 1973. "Defensible Space", Jay M. Stein. ed. *Classic Readings of Urban Planning*, McGraw Hill, Inc., New York, s. 208-226
- Özendes, E. 1999. *Osmanlı'nın Son Başkenti İstanbul – Geçmişten Fotoğraflar*, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul.
- Sanöz, P. 1996. *Bir Zamanlar İstanbul*, İdea, İstanbul.

HARİTALAR:

Atatürk Kütüphanesi, İstanbul Kitaplığı harita koleksiyonu